

Ogledziny zwłok

Regulacje prawne obejmują problematykę związaną z trybem stwierdzenia śmierci, pochówku, procedury postępowania w przypadku ujawnienia N.N. zwłok oraz ich identyfikacji :

- Ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych z 1959 r., Dz. U. z 2011 nr 118 poz. 687;
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi, Dz. U. z dnia 28 grudnia 2001 r.
- Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, Dz. U. z 2005 r. nr . 169poz. 1411,

- Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza, Dz.U. 1997 Nr 28 poz. 152, tj. Dz.U. 2017 poz. 125,
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (reguluje postępowanie w razie śmierci osoby chorej w szpitalu), Dz. U. 1991 Nr 91 poz. 408.
- Zarządzenie nr 124 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich,

1. Zgon człowieka może stwierdzić lekarz na podstawie osobiście wykonanych badań i ustaleń (ustawa o zawodzie lekarza, ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych).

2. Lekarz w sytuacji zgonu wystawia protokół stwierdzenia zgonu. Jeżeli śmierć nastąpiła wskutek działania gwałtownego (samobójstwo, zabójstwo, nieszczęśliwy wypadek) ma obowiązek zawiadomienia prokuratora. Nie wystawia wtedy karty zgonu.

3. Prokurator podejmuje czynności związane z oględzinami zwłok i miejsca ich znalezienia oraz inicjuje otwarcie zwłok.

Zwłoki- ciało zmarłych i dzieci martwo urodzonych.

Szczałki ludzkie- popioły powstałe w wyniku spopielenia zwłok, **pozostałości zwłok** wydobytych przy kopaniu grobu lub w innych okolicznościach ; **części ciała ludzkiego**, odłączone od całości.

(rozporządzenie Ministra Zdrowia z 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi).

Podstawa prawna oględzin zwłok

Kodeks postępowania karnego

Art. 209. § 1. Jeżeli zachodzi podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci, przeprowadza się oględziny i otwarcie zwłok.

§ 2. Oględzin zwłok dokonuje prokurator, a w postępowaniu sądowym sąd, z udziałem biegłego lekarza, w miarę możliwości z zakresu medycyny sądowej. W wypadkach nie cierpiących zwłoki oględzin dokonuje Policja z obowiązkiem niezwłocznego powiadomienia prokuratora.

§ 3. Oględzin zwłok dokonuje się na miejscu ich znalezienia. Do czasu przybycia biegłego oraz prokuratora lub sądu przemieszczać lub poruszać zwłoki można tylko w razie konieczności.

§.4 Otwarcia zwłok dokonuje biegły lekarz, w miarę możliwości z zakresu medycyny sądowej, w obecności prokuratora albo sądu...

§.5 Do obecności przy oględzinach i otwarciu zwłok można, w razie potrzeby, oprócz biegłego, lekarza, który ostatnio udzielił pomocy zmarłemu.

Z oględzin i otwarcia zwłok biegły sporządza **opinię** z zachowaniem wymagań art. 200 §2 k.p.k.

Art.143. Spisania protokołu wymagają:

3) dokonanie oględzin

4) dokonanie otwarcia zwłok oraz wyjęcie zwłok z grobu.

Akt wewnętrzny- Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z 2017 r. zawiera zasady przeprowadzania oględzin zwłok przez policjantów.

§ 54.1. Jeżeli zachodzi podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci policjant dokonuje oględzin zwłok **jedynie na polecenie prokuratora** w sytuacji, gdy zaniechanie natychmiastowego dokonania oględzin groziłoby utratą śladów lub dowodów przestępstwa. Oględziny zwłok dokonywane są z udziałem biegłego lekarza, w miarę możliwości specjalisty medycyny sądowej.

1. Oględziny zwłok na miejscu zdarzenia.
2. Oględziny zwłok przed otwarciem zwłok.

Oględzin dokonuje prokurator z udziałem biegłego najlepiej z zakresu medycyny sądowej.

3. Oględziny wewnętrzne zwłok- sekcja zwłok, której dokonuje biegły lekarz, najlepiej z zakresu medycyny sądowej, z udziałem prokuratora.

Jest to sekcja sądowo-lekarska.

Inne rodzaje sekcji to:

- patomorfologiczna (weryfikacja rozpoznania klinicznego),
- administracyjna.

Oględziny zwłok na miejscu zdarzenia

I. Badanie medyczno- sądowe:

- stwierdzenie zgonu,
- wstępne określenie **rodzaju śmierci** (z powodu choroby, śmierć naturalna, śmierć gwałtowna: nieszczęśliwy wypadek, zabójstwo, samobójstwo), **czasu śmierci**, **przyczyny śmierci** (tzw. czynnik sprawczy, np. uraz głowy, czaszki, postrzał klatki piersiowej, uduszenie z powodu utonięcia, porażenie prądem....), **mechanizmu śmierci** (który z podstawowych układów był niewydolny i spowodował śmierć: układ krążenia, oddychania, ośrodkowy układ nerwowy,
- możliwość ustalenia mechanizmu powstania obrażeń.

§ 54 Wytycznych nr 3:

Jeżeli oględzin dokonuje policjant, to dąży do uzyskania od lekarza wstępnych informacji dotyczących w szczególności:

- 1) rozmieszczenia i nasilenia wczesnych i późnych znamion śmierci,
- 2) reakcji tkanek w procesie obumierania,
- 3) zanieczyszczeń powłok ciała, w szczególności kończyn, płynami ustrojowymi, wydzielinami, wydaliniami lub substancjami obcego pochodzenia,
- 4) obecności owadów i stadium ich rozwoju,
- 5) obrażeń ciała, z uwzględnieniem podziału na obrażenia powstałe za życia i po śmierci,
- 6) czasu oraz przyczyny zgonu,
- 7) w przypadku ujawnienia ran i obrażeń - przypuszczalnych narzędzi, którymi je zadano.

II. Badania kryminalistyczne

- utrwalenie wyglądu zwłok,
- utrwalenie pozycji zwłok,
- utrwalenie miejsca znalezienia zwłok,
- ustalenie, czy na zwłokach i w miejscu ich znalezienia widoczne są ślady walki,
- ustalenie, czy na miejscu znalezienia zwłok znajduje się przedmiot, który spowodował zgon lub obrażenia na ciele,
- ustalenie, czy na miejscu zdarzenia widoczne są ślady, które mogą świadczyć o odebraniu sobie życia,
- zabezpieczenie materiału dowodowego,
- ustalenie tożsamości zwłok, jeżeli jest to możliwe (np. na podstawie dokumentów).

Kolejność czynności przy oględzinach zwłok

1. Udokumentowanie stanu otoczenia – opis, fotografie, szkice, pomiary w celu utrwalenia umiejscowienia materiału dowodowego.
2. Opis wyglądu i ułożenia zwłok, fotografowanie , pomiary, szkicowanie:
  - ogólna pozycja ciała, położenie głowy i kończyn w stosunku do tułowia, w stosunku do otaczających przedmiotów i śladów (może wskazywać na rodzaj przestępstwa, np. na tle seksualnym; może wyjaśniać, czy śmierć była wynikiem przestępstwa, samobójstwa, albo nieszczęśliwego wypadku, czy ofiara walczyła, została napadnięta z nienacka, czy miejsce znalezienia zwłok jest miejscem czynu, czy była to śmierć naturalna).

3. Oględziny i dokumentowanie odzieży w porządku, w jakim znajdują się one na zwłokach (ślady, uszkodzenia, przedmioty, dokumenty znalezione przy zwłokach).

Dokładne badanie odzieży w przypadku występowania na ciele:

- ran postrzałowych (umiejscowienie otworów wlotowych i wylotowych na odzieży, ślady prochu, gazów prochowych- ich rozmieszczenie zależy od odległości oddania strzału), porównanie przestrzeleny w odzieży ofiary oraz umiejscowienia otworu wlotowego.

Badanie śladów pozostałości po wystrzale z broni palnej (wszystkich z miejsca oględzin i zwłok) pozwala na ustalenie : użycia broni palnej, miejsca wlotu, odległości oddania strzału, rodzaju zdarzenia, rodzaju użytej amunicji).

- Ran kłutych (umiejscowienie, wymiar i charakter uszkodzenia tkaniny),
- Wypadki komunikacyjne (ślady odbicia bieżnika opon, lub maski, śladów wleczenia, odłamków części pojazdu, szkła, lakieru).

Np. kierunek poruszania się osoby, wielkość pojazdu, jego rodzaj.

Oględziny odzieży wskazywać mogą środowisko, w którym przebywała ofiara, umożliwiając czasami stwierdzenie zawodu (pył zawodowy).

Rodzaj i usytuowanie odzieży, jej stan może wskazywać na charakter zdarzenia, czas, okoliczności zdarzenia.

Zwłoki rozbiera się na miejscu zdarzenia (Wytyczne nr 3):

- gdy lekarz uzna to za niezbędne (np. dla ustalenia czasu, przyczyny śmierci, stwierdzenia obrażeń powstałych za życia i po śmierci),
- gdy istnieje niebezpieczeństwo zniekształcenia lub zniszczenia śladów na odzieży podczas transportu .

Każda część ubrania musi być umieszczona w odrębnym papierowym opakowaniu, mokrą odzież należy wysuszyć w odpowiednim pomieszczeniu.

Po rozebraniu zwłok należy ponownie utrwalić ich wygląd (fotografowanie, szkice, pomiary) z uwzględnieniem uszkodzeń ciała lub innych śladów, a także obejrzeć całą powierzchnię ciała łącznie z otworami naturalnymi.

W pozostałych przypadkach zwłoki rozbiera się w zakładzie medycyny sądowej lub prosektorium.

4. Oględziny zewnętrzne ciała

- ogólne właściwości ciała (płeć, wiek, wzrost, budowa ciała, stan odżywienia).
- rozmieszczenie i nasilenie znamion śmierci (wczesne , późne),
- zanieczyszczenie powłok skórnych (pochodzenia obcego: proch, smar, ziemia, ciała obce; pochodzenia biologicznego: krew, , ślina...),
- właściwości ciała dotyczące głowy, szyi, klatki piersiowej, brzucha, kończyn, odbytu, sromu,

- zmian chorobowych powłok skórnych (obrzęki, stany zapalne, nowotworowe),
- zmiany pourazowe i pooperacyjne powłok skórnych (blizny, tatuaże),
- obrażenia w numerowanej kolejności (zaznaczane na schematach).

Badanie rozpoczyna się od głowy denata w kierunku tułowia i nóg uwzględniając cechy charakterystyczne, uszkodzenia zwłok, ślady walki widoczne na ciele, układ palców, paznokcie, zacieki, ślady krwi, obecność włosów.

Przy opisie obrażeń podaje się:

- umiejscowienie,
- wygląd,
- rozmiary,
- zacieki krwi biegnące od ran, z otworów nosowych, ust (można wnioskować o pozycji ciała w momencie krwawienia).

Charakter obrażenia może ocenić lekarz.

Interpretacja obrażeń pozwala na ustalenie różnych okoliczności zdarzenia:

- przyczyny śmierci,
- rodzaju narzędzia,
- mechanizmu powstania rany,
- kiedy powstało obrażenie: za życia, po śmierci,
- czy zadane było przez osobę trzecią, czy samodzielnie.

Gdy przeprowadzenie oględzin zwłok na miejscu ich znalezienia jest niemożliwe lub znacznie utrudnione, przewozi się je do zakładu medycyny sądowej lub prosektorium. Przed zabraniem opisuje się ułożenie zwłok i sporządza się dokumentację techniczną. (Wytyczne nr 3)

Jeżeli nie ustalono tożsamości zwłok:

- sporządza się szczegółowy rysopis,
- fotografię twarzy, znaków szczególnych, przedmiotów,
- daktyloskopuje się je (Wytyczne nr 3).

Gdy stan zwłok nie pozwala na fotografowanie, daktyloskopowanie, w trakcie otwarcia zwłok zabezpiecza się czaszkę i materiał biologiczny.

ZNAMIONA ŚMIERCI

Znamiona śmierci są podstawą wnioskowania:

- o czasie śmierci,
- o pozycji zwłok w czasie śmierci,
- o przemieszczaniu zwłok po śmierci,
- o czasie przebywania zwłok w miejscu ich znalezienia,
- o przyczynie śmierci (np. przy otruciach).

Wczesne znamiona śmierci

1. Plamy opadowe pojawiają się **od pół godziny do godziny** po ustaniu pracy serca. Pojawiają się w najniżej położonych okolicach ciała. Najpierw są blade , **po 2-4 godzinach stają się silniej wysycone. Po 8 godzinach nie ustępują pod uciskiem.** Całkowita przemieszczalność plam występuje do 5 godzin po śmierci, częściowa do 12 godzin po śmierci (nowe są słabiej wysycone), 12-15 godzin po śmierci następuje utrwalenie się plam opadowych.

Przy zatruciu tlenkiem węgla, cyjanowodorem, przy zwłokach oziębionych plamy opadowe są jasnoczerwone. Przy zatruciu truciznami utleniającymi mają kolor brunatny, słabo widoczne są w przypadku osób wyniszczonych. Przy krwotoku wewnętrznym lub zewnętrznym brak plam opadowych. Sino-granatowe występują przy uduszeniu.

2. Stężenie pośmiertne, które występuje po około 40 minutach od ustania krążenia:

- 20-30 min- rozpoczyna się stężenie lewej komory serca,
- 20-40 min- stężenie serca postępuje, mięśnie szkieletowe wiotczeją,
- początek wyraźnego stężenia -2-3 godziny po śmierci (mięśnie żuchwy),
- w pełni rozwinięte, obejmujące całe ciało 6-9 godzin po śmierci, nie w najwyższym stopniu,
- ponowne pojawienie się po przełamaniu- do 7 godzin po śmierci,
- 15-24 godzin po śmierci- stężenie w pełni rozwinięte we wszystkich mięśniach
- początek ustępowania- 36-48 godzin po śmierci,
- całkowite ustąpienie 3-4 dni po śmierci.

1. Gdy ciało jest ciepłe i wiotkie, to od śmierci minęło około 2-3 godzin.
2. Gdy ciało jest ciepłe i sztywne, to od śmierci minęło 3-8 godzin.
3. Gdy ciało jest zimne i sztywne, to od śmierci minęło 8-36 godzin.
4. Gdy ciało jest zimne i wiotkie, to od śmierci minęło więcej niż 36 godzin.

3. Oziębienie zwłok:

- w warunkach normalnych temperatura spada o jeden stopień na godzinę. Po 18-20 godzinach spada do temperatury otoczenia,
- w niższej temperaturze otoczenia, utrata ciepła przebiega szybciej, po upływie 10-15 godzin spada do 0,5 stopnia na godzinę.

Na procesy oziębienia wpływa: grubość podskórnej tkanki tłuszczowej, ubranie, ruch powietrza, wilgotność powietrza.

4. Wysychanie rogówki oka otwartego występuje po godzinie po śmierci, a oka zamkniętego po 24 godzinach po śmierci.

Wysychaniu ulegają także : czerwień wargowa, opuszki palców.

Powierzchowne otarcia skóry wysychając przybierają barwę brunatną i są lepiej widoczne.

Późne znamiona śmierci:

I. O charakterze rozkładowym (powodują utrudnienie identyfikacji: nie sprzyjają zachowaniu ciała i mają destrukcyjny wpływ na jego integralność): autoliza i gnicie.

1. Autoliza (następuje tuż po śmierci)- samotrąwienie się tkanek przez własne enzymy znajdujące się w komórkach. Wynikiem autolizy jest ustępowanie stężenia pośmiertnego.

Najwcześniej obejmuje trzustkę, wątrobę, błony śluzowe przewodu pokarmowego, tkankę mózgową. Narządy stają się oślizgłe.

2. Autoliza otwiera drogę procesom **gnicia**, które prowadzą do ostatecznej destrukcji wszystkich części miękkich ciała.

Bakterie gnilne z przewodu pokarmowego przedostają się poza przewód pokarmowy, głównie do krwi. Mogą przedostawać się do zwłok także z zewnątrz.

Wytwarzają się gazy gnilne (siarkowodór i metan), które rozdymają zwłoki i zabarwiają na kolor czarno-zielony.

Warunki: dość wysoka temperatura, znaczna wilgotność, dostęp tlenu.

Dwa dni po śmierci pojawia się zielonkawe zabarwienie powłok brzusznych (połączenie hemoglobiny z siarkowodorem).

Zmiany gnilne zachodzą również we krwi-smugi dyfuzyjne (marmurowy wygląd skóry).

Jamy ciała wypełniają się gazami gnilnymi (twarz, jama brzuszna, genitalia).

Na szybkość procesów gnicia wpływają również:

- bakterie z zewnątrz,
- owady i drobne gryzonie,
- wysoka temperatura,
- znaczna wilgotność,
- naruszenie powłok ciała, znajdowanie się w organizmie dużej ilości płynnej krwi (przy śmierci nagłej).

Procesy gnicia prowadzą do zeszkieletowania-rozkładu tkanek miękkich włóknistych chrzęstnych, do odstąpienia całego kośćca.

Gnicie hamuje np. działanie antybiotyków,,
arszeniku, pochowanie w metalowej trumnie,
ubranie zwłok w grubą, nieprzepuszczającą
powietrza odzież.

Czas śmierci można ustalać na podstawie materiału entomologicznego

1. Obecność larw much – najwcześniej 10 godzin p.m.,
2. Obecność poczwerek, najwcześniej 6 dni p.m., zazwyczaj 10-20 dni p.m.,
3. Obecność pustych otoczek poczwerek, najwcześniej 7-8 dni, zazwyczaj kilka tygodni p.m.

II. Zmiany utrwalające (konserwują ciało i mimo jego przemian tkanki miękkie zachowują się).

1. Strupieszenie- mumifikacja- wyschnięcie zwłok (szybkie - w wysokiej temperaturze lub powolne w niskiej temperaturze); trwa - tygodnie lub lata.

Warunki: suche przewiewne miejsce, niska lub wysoka temperatura, w przypadku zwłok pochowanych- grunt przepuszczalny o niskim poziomie wód gruntowych.

Cechy:

- zachowane powłoki skórne,
- zachowanie narządów wewnętrznych,
- skóra twarda, sucha, pomarszczona, brunatno-szara, silnie napięta na szkielecie,
- ciało jest lekkie, sztywne, łamliwe

Zachowane elementy rysopisu:

- owłosienie głowy,
- małżowiny uszne,
- rysy twarzy,
- szpary ust, uzębienie.

2. Przeobrażenia woskowo- tłuszczowe- wynik przemian chemicznych tkanki tłuszczowej.

Warunki- brak dostępu powietrza atmosferycznego do zwłok oraz ciągłe oddziaływanie wody, sprzyjająca niska temperatura wilgotnego powietrza (np. zbiornik wodny).

Zmiany pojawiają się około 3 miesiące po śmierci, zakończone po około roku.

Polegają na procesie rozkładu tłuszczu na kwasy tłuszczowe i glicerynę. Jeden z kwasów- olej tłuszczowy przenika do otoczenia, pozostałe kwasy w połączeniu z innymi substancjami tworzą mydła pokrywające powierzchnię skóry i organy wewnętrzne.

Pokrycie tłuszczowo-woskiem tkanek miękkich , narządów uniemożliwia rozkład gnilny i utrwala je.

Cechy:

- zwłoki są ciężkie,
- powłoki mają barwę brunatno-żółtawą,
- są plastyczne,
- efekt tzw. gęsiej skóry,

Szczegóły anatomiczne rysopisu mogą być zachowane.

Trwałość zwłok- kilkadziesiąt lat.

Przemianie ulegają zwłoki topielców lub osób, które zmarły z innych przyczyn niż utonięcie, ale znalazły się w wodzie; zwłoki pochowane w grobach o wysokim stanie wód gruntowych.

3. Przemiana torfowiskowa w warunkach wilgotnych- odczyn kwaśny środowiska; kwaśna woda przenika tkanki miękkiej i doprowadza do koagulacji białek, uodparniając je na rozkład gnilny.

Cechy:

- czarnobrunatne zabarwienie powłok skórnych,
- skóra twarda, zbita, „wygarbowana”,
- narządy wewnętrzne kurczą się, twardnieją, z czasem zanikają
- zachowanie owłosienia, małżowin usznych , gałek ocznych,
- odwapnione kości stają się miękkie, elastyczne (kwaśne środowisko).
- trwałość zwłok- kilkaset lat.

Inne znamiona śmierci:

- zmiany biochemiczne w płynach ustrojowych-
określenie ilości potasu w cieple szklistym oka;
stężenie potasu rośnie po śmierci; należy
jednak uwzględnić wszystkie czynniki
przyspieszające rozkład ,
- cytometria jako narzędzie pomocnicze,
porównuje się stopień rozpadu DNA w
tkankach pobranych od zmarłego z tkankami
osób, których czas zgonu jest znany;
- opróżnianie żołądka , czas trawienia posiłków.

Podsumowanie

Określenie czasu zgonu na podstawie przeobrażeń pośmiertnych jest bardzo trudne i nie prowadzi do precyzyjnych ustaleń. Przykładowe wnioskowanie:

1. W przypadku braku plam opadowych, gdy ciało jest ciepłe i nie zdradza oznak stężenia pośmiertnego przypuszczać można, że od chwili śmierci upłynęło około 2-3 godziny .
2. Gdy występują wyraźne plamy opadowe, stężenie pośmiertne jest kompletne, ciało jest zimne- od chwili śmierci upłynęło co najmniej kilkanaście godzin.
3. Gdy plamy opadowe są bardzo wyraźne, ciało jest zimne, a stężenia pośmiertnego nie ma w mięśniach kończyn górnych, ale jest w kończynach dolnych, można przyjąć, że do śmierci doszło 30- 40 godzin wcześniej.

4. Ustalenia wynikające ze znamion śmierci można porównać z innymi śladami z miejsca znalezienia zwłok:

- nieodebrana korespondencja,
- zapalone lub zgaszone światła,
- włączony telewizor,
- rodzaj ubrania na zwłokach,
- zaczęte lub przygotowane jedzenie,
- paragony ze sklepów,
- dzień, kiedy sąsiedzi widzieli ostatni raz zmarłego itp.

Czasami możliwe jest ustalenie **przyczyny zgonu** (przy posuniętych zmianach gnilnych mało prawdopodobne).

Czasami możliwe jest wnioskowanie o zmianie **pozycji zwłok po śmierci**.

Otwarcie zwłok

Otwarcie zwłok- art.209 k.p.k.

§ 4. Otwarcia zwłok dokonuje **biegły w obecności prokuratora albo sądu**. W postępowaniu przed sądem przepisy art. 396 § 1 i 4 stosuje się odpowiednio.

§ 5. Do obecności przy oględzinach i otwarciu zwłok można, w razie potrzeby, oprócz biegłego, wezwać lekarza, który ostatnio udzielił pomocy zmarłemu. **Z oględzin i otwarcia zwłok biegły sporządza opinię z zachowaniem wymagań art. 200 § 2.**

Protokół- utrwalenie czynności (art.143k. p. k.)

Przebieg czynności

1. Zapoznanie się z wynikami postępowania (okoliczności śmierci, miejsce znalezienia zwłok...)- protokół oględzin miejsca zdarzenia i zwłok, dokumentacja techniczna.
2. Fotografia ubranych zwłok;
3. Oględziny odzieży denata (np. resztki trucizn, włosy, zabrudzenia, ślady biologiczne, uszkodzenia, przedmioty i dokumenty).

3. Oględziny zewnętrzne obnażonych zwłok

- opis obnażonych zwłok , sfotografowanie całej sylwetki, pobranie ciał obcych,
- obmycie zwłok;
- stwierdzenie , rozmieszczenie, nasilenie wczesnych i późnych znamion śmierci, reakcji tkanek w procesie ich obumierania, obrażeń ciała z uwzględnieniem powstałych za życia i po śmierci (opis, umieszczenie na schematach, fotografowanie), określenie charakteru obrażeń.
- w przypadku N . N . zwłok należy szczegółowo opisać cechy wyglądu, znaki szczególne (blizny, tatuaże, zniekształcenia, uzębienie...),

4. Otwarcie zwłok i oględziny wewnętrzne

- otwarcie jam ciała: czaszki, szyi, klatki piersiowej, brzucha,
- wyjęcie i zbadanie narządów, pobranie wycinków do badania makroskopowego, do badań chemiczno-toksykologicznych, serologicznych,
- w razie potrzeby otwarcie dodatkowych jam ciała, zbadanie naczyń krwionośnych, i chłonnych, nerwów obwodowych, kości, narządów zmysłu,
- gdy stan zwłok nie pozwolił na sfotografowanie ich, zdaktyloskopowanie , w trakcie otwarcia zwłok zabezpiecza się czaszkę i materiał biologiczny,
- rozpoznanie i wstępna opinia biegłego lekarza.

Cele sądowo- lekarskich badań zwłok:

- określenie czasu śmierci,
- określenie przyczyny śmierci, powstać,
- rodzaju obrażeń ,
- charakteru obrażeń i okoliczności w jakich mogły powstać,
- określenie współistniejących procesów chorobowych,
- ustalenie ewentualnego związku przyczynowo-skutkowego między urazami a śmiercią,
- dokonanie ustaleń wskazanych przez zlecającego badanie,
- zabezpieczenie materiału do badań dodatkowych (histopatologicznych, bakteriologicznych , serologicznych, chemiczno-toksykologicznych, identyfikacyjnych).

5. Wyniki badań znajdują się w opinii biegłego

- Rodzaj i nasilenie zmian chorobowych lub urazowych daje podstawę do określenia przyczyny śmierci; dodatkowo przeprowadza się badania grupy krwi i na obecność alkoholu.
- Na podstawie sekcji zwłok nie można stwierdzić jednoznacznej przyczyny śmierci; stwierdzone zmiany mogą ale nie muszą tłumaczyć przyczyny zgonu; przeprowadza się badania laboratoryjne; jeśli nie wykażą innej przyczyny śmierci, przyjmuje się tę wskazaną w samej sekcji;
- Tzw. sekcja biała; wszystkie badania dają ujemny wynik; przyczyna śmierci pozostaje niewyjaśniona.

6. Ekshumacja zwłok art.210 k.p.k. (zmiany chorobowe można stwierdzić do kilku tygodni, wyjątkowo miesięcy; najszybciej znikają uszkodzenia tkanek miękkich; obrażenia kości, trucizny można wykryć po dłuższym czasie).

Stefan Raszeja, Roman Hauser , Zbigniew Jankowski, Tomasz Gos, Marek Wiergowski, Ryszard Pawłowski, Krystian Pstrong, Karol Karnecki, Michał Kaliszan, Maciej Krzyżanowski

Pytania stawiane medykom sądowym

Prokuratura i Prawo nr 5/2012 r.

Przykładowe pytania do biegłego medycyny sądowej:

- kiedy nastąpił zgon zmarłej osoby?
- jakie zmiany, odbiegające od szeroko przyjętej normy, wykazano podczas badania sekcyjnego zwłok?
- które z tychże zmian mają pochodzenie chorobowe czy związane z zaawansowanym wiekiem, a które mogą mieć związek z domniemywaną śmiercią gwałtowną?
- czy stwierdzone sekcyjnie obrażenia ciała zaistniały w okresie przyżyciowym, czy pośmiertnym?
- jaki był mechanizm powstania zmian/obrażeń ciała prowadzących do śmierci gwałtownej?

- jaki był czas, w którym powstały wykazane sekcyjnie obrażeń ciała?,
- jaka była kolejność powstawania wykazanych obrażeń ciała?,
- czy zmarła osoba znajdowała się w chwili śmierci pod wpływem alkoholu lub środków psychoaktywnych?,
- jakie były uszkodzenia odzieży zmarłej osoby?
- czy ocena uszkodzeń odzieży denata może być przydatna dla określenia okoliczności zgonu i mechanizmu powstania obrażeń ciała?,
- jaka była przyczyna zgonu zmarłej osoby?

Znaczenie prawne identyfikacji zwłok

Metody identyfikacji zwłok

Ustalenie tożsamości zwłok ułatwia prowadzenie śledztwa, ma znaczenie dla wskazania sprawcy zdarzenia.

Zidentyfikowanie zwłok (ofiary zabójstwa, nieszczęśliwego wypadku, samobójstwa, wypadku drogowego, zdarzenia o charakterze masowym) ma niezwykle znaczenie dla uregulowania spraw z zakresu prawa cywilnego, ubezpieczeniowego.

Oględziny osób

Oględziny osoby:

- oględziny ciała osoby żyjącej,
- oględziny odzieży.

Podstawy prawne oględzin osób:

- art.207 k.p.k.
- art. 74 § 2 i 3 k.p.k.-obowiązek poddania się czynności przez podejrzanego, oskarżonego.

Oskarżony, podejrzany jest obowiązany poddać się:

1) oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom nie połączonym z naruszeniem integralności ciała; wolno także w szczególności od oskarżonego pobrać odciski, fotografować go oraz okazać w celach rozpoznawczych innym osobom,

- 2) badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz **badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na jego ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem że dokonywane są przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia** z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i nie zagrażają zdrowiu oskarżonego, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest nieodzowne; w szczególności oskarżony jest obowiązany przy zachowaniu tych warunków poddać się pobraniu krwi, włosów lub wydzielin organizmu, z zastrzeżeniem pkt 3,
- 3) pobraniu przez funkcjonariusza Policji wymazu ze śluzówki policzków, jeżeli jest to nieodzowne i nie zachodzi obawa, że zagrażałoby to zdrowiu oskarżonego lub innych osób.

- art. 192 §1 k.p.k. – Pokrzywdzony nie może się sprzeciwić się oględzinom i badaniom nie połączonym z zabiegiem chirurgicznym lub obserwacją w zakładzie leczniczym jeżeli karalność czynu zależy od stanu zdrowia pokrzywdzonego.
- art. 192 § 4 k.p.k.-dla celów dowodowych można również świadka, za jego zgodą, **poddać oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu** lub psychologicznemu.
- art.308 k.p.k.- oględziny w ramach czynności w niezbędnym zakresie.

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2005 r. w sprawie poddawania badaniom lub wykonywania czynności z udziałem oskarżonego oraz osoby podejrzanej.

Zgodnie z art. 192 a § 3 badania i czynności względem pokrzywdzonego lub świadka wykonuje się odpowiednio w warunkach i w sposób określony w przepisach wydanych na podstawie w. w. rozporządzenia.

Akt wewnętrzny – Wytyczne nr Komendanta
Głównego Policji z 2017 r. - zasady
przeprowadzania oględzin przez policjantów.

Oględziny ciała i odzieży

Oględzinom (obejrzeniu, ujawnieniu, opisaniu z uwzględnieniem umiejscowienia, kształtu i rozmiaru śladów, ewentualnie utrwaleniu w sposób techniczny) podlegają:

- uszkodzenia ciała (szczególnie rany, oparzenia, zadrapania, blizny, guzy, podbiegnięcia krwawe, otarcia, deformacje i tatuaże),
- zabrudzenia, zamoczenia, okopcenia, nadpalenie tkanek,
- wszelkie ślady na odzieży, przedmioty w kieszeniach lub ukryte w odzieży.

Oględziny zewnętrzne ciała może przeprowadzić samodzielnie organ procesowy, który ustala, czy na ciele występują ślady: obrażenia, zmiany, znaki szczególne i dokumentuje je. Nie powinien określać pochodzenia zmian, obrażeń ani ich szczegółowo charakteryzować (kompetencje biegłego).

Oględzin lub badań ciała, które mogą wywołać uczucie wstydu, powinna dokonać osoba tej samej płci, chyba że wiążą się z tym szczególne trudności; inne osoby odmiennej płci mogą być obecne tylko w razie konieczności. Art.208 k.p.k.

Zazwyczaj ustalenie rodzaju i stopnia uszkodzenia ciała oraz charakteru obrażeń, czasu i mechanizmu ich powstania odbywa się w ramach badań przeprowadzonych przez biegłego lekarza, który w ich wyniku wydaje opinię.

W trakcie tej czynności, na polecenie organu postępowania, zabezpiecza on materiał do badań.

Z pobrania materiału do badań biegły sporządza protokół.

W trakcie oględzin osoby można pobrać od osoby materiał do badań kryminalistycznych (odbitki daktyloskopijne, wymaz ze śluzówki policzków, ślinę , włosy, zapach, odciski uzębienia...). § 58.7 Wytycznych nr 3

W trakcie oględzin osoby przeprowadza się także oględziny odzieży w celu ustalenia:

- uszkodzeń, z których można wnioskować o użytych narzędziach,
- ubytków odzieży, które mogą znajdować się na miejscu oględzin,
- śladów (biologicznych lub innego pochodzenia, mikrośladów....).

W uzasadnionych wypadkach należy zabezpieczyć do badań całą odzież lub jej części. § 58.7 Wytycznych nr 3

Jeżeli Policja uzyskała informację o przestępstwie przeciwko wolności seksualnej i obyczajności bezpośrednio albo w krótkim czasie po zdarzeniu, osobę pokrzywdzoną kieruje się na kompleksowe badania lekarskie, w tym ginekologiczne, połączone w razie konieczności z zabezpieczeniem przez lekarza dowodów mających związek z przestępstwem.

W postanowieniu o powołaniu biegłego należy wskazać, w razie potrzeby, na konieczność zabezpieczenia dowodów. § 58.9-10 Wytycznych nr 3

Wyniki oględzin osoby powinny być przeanalizowane przez uczestników oględzin.

Stanowią one podstawę do zweryfikowania wersji zdarzenia, a także zaplanowania dalszych czynności (przekazanie niektórych śladów do registratur, do badań identyfikacyjnych, należy przemyśleć, jakie badania należy przeprowadzić).

Ważne jest również wnioskowanie z braku śladów (może spowodować wykluczenie wersji, weryfikację, wykluczenie osoby jako sprawcy...).

- Wyniki oględzin należy skonfrontować z wypowiedziami w ramach przesłuchania osoby badanej.

Oględziny rzeczy

Podstawa prawna oględzin rzeczy:

- art. 207 k.p.k.,
- art.308 k.p.k.

Akt wewnętrzny – Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z 2017 r. reguluje zasady przeprowadzania oględzin przez policjantów.

Przedmioty podlegające oględzinom (znalezione na miejscu oględzin, w trakcie przeszukania, miejsca, pomieszczenia lub osoby, zatrzymania rzeczy):

- służące do realizacji działań przestępnych (np. narzędzia),
- pochodzące z przestępstwa (np. biżuteria),
- będące obiektem przestępstwa (np. przerobiony dokument).

Oględziny rzeczy mogą odbyć się na miejscu zdarzenia lub w innym miejscu.

Celem oględzin rzeczy (np. pojazd, odzież, broń, dokument- jego cechy fizyczne) jest:

- identyfikacja (rodzaj, typ , przeznaczenie, materiał, z którego jest wykonany, parametry, wielkość, ciężar, cechy grupowe, indywidualne),
- utrwalenie istotnych cech i właściwości rzeczy,
- wykrycie, ujawnianie, zabezpieczenie śladów,
- wytypowanie materiału porównawczego do badań kryminalistycznych.

Przed właściwymi oględzinami należy utrwalić położenie przedmiotu (protokół , fotografia).

Od oględzin rzeczy odstępuje się i dołącza ją do akt postępowania, jeśli brak jest podstaw do uznania rzeczy za nośnik śladów przestępstwa, została ona zidentyfikowana, jej wygląd i cechy charakterystyczne zostały opisane w protokole zatrzymania rzeczy albo w protokole przeszukania. § 59 Wytycznych nr 3

Od oględzin rzeczy odstępuje się, jeżeli będzie ona przedmiotem badań w celu ujawnienia znajdujących się na niej śladów i wydania opinii biegłego. § 59 Wytycznych nr 3

Wnioskowanie z oględzin rzeczy :

- o roli danego przedmiotu w zdarzeniu,
- o modus operandi sprawcy,
- rekonstrukcja zdarzenia.

Wyniki oględzin rzeczy stanowią podstawę do zweryfikowania wersji zdarzenia, a także zaplanowania dalszych czynności (przekazanie niektórych śladów do rejestratur, do badań identyfikacyjnych, pobranie materiału porównawczego; należy przemyśleć, jakie badania należy przeprowadzić i które z nich mogą dać lepsze rezultaty).

Oględziny rzeczy w sprawach o wypadki drogowe

- Przedmioty znalezione na miejscu zdarzenia powinny być poddane szczegółowym oględzinom **w celu ujawnienia śladów** (mechanoskopijnych, daktyloskopijnych, traseologicznych, biologicznych).
- Na podstawie rzeczy- części pojazdu znalezionych na miejscu zdarzenia **można wnioskować o rodzaju, marce, kolorze pojazdu** (typowanie pojazdu, które może doprowadzić do jego zidentyfikowania w wyniku czynności poszukiwawczych).
- Na podstawie rzeczy- części odzieży, rzeczy osobiste, dokumenty- **można wnioskować o uczestnikach zdarzenia.**

Oględziny samych pojazdów, śladów wgnieceń, otarć, zarysowań dają **możliwość odtworzenia przebiegu zdarzenia** (wzajemnego położenia pojazdów w momencie zderzenia). Dają możliwość stwierdzenia, czy pojazd uczestniczył w wypadku.

Oględziny rzeczy, stanu zastanego dostarczają informacji dla biegłych, którzy dokonują dalszych ustaleń w ramach ekspertyzy w zakresie rekonstrukcji wypadków drogowych (przyczyna zdarzenia, stan techniczny pojazdu przed zdarzeniem...).

Ogłędziny rzeczy w sprawach o kradzieże z włamaniem:

- narzędzia,
- przedmioty, na których są ślady narzędzi, ślady osób.

Ważne jest umiejscowienie i wzajemne położenie rzeczy i śladów na nich.

Dalsze ustalenia mogą być podejmowane przez biegłego w drodze ekspertyzy (ustalenie rodzaju narzędzia; gdy dysponuje materiałem porównawczym- wskazanie narzędzia lub jego wykluczenie, wskazanie osoby, która pozostawiła swoje ślady na zabezpieczonym narzędziu lub na innych zabezpieczonych rzeczach- np. ślady daktyloskopijne, biologiczne, mechanizm powstania śladów.....).

- Ewa Gruza, Mieczysław Goc, Jarosław Moszczyński, **Kryminalistyka, czyli rzecz o metodach śledczych**, Warszawa 2008
- **Kryminalistyka**, Jerzy Kasprzak, Bronisław Młodziejowski, Wacław Brzęk, Jarosław Moszczyński Difin 2006,
- **Ślady kryminalistyczne. Ujawnianie, zabezpieczanie, wykorzystanie** praca zbiorowa pod redakcją naukową Mieczysława Goca i Jarosława Moszczyńskiego Difin 2007,
- **Kryminalistyka: wybrane zagadnienia techniki**
- Grażyna Kędzierska, Włodzimierz Kędzierski, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie , 2011 ,
- **Kryminalistyka. Zarys wykładu** Tadeusz Hanausek Wydawnictwo: Wolters Kluwer Polska sp. z o.o. 2009 ,

- Mariusz Kulicki, Violetta Kwiatkowska-Darul, Leszek Stępka, Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej, Wydawnictwo: Uniwersytet Mikołaja Kopernika 2009,
- **Kryminalistyka**, red. Jan Widacki Wydawnictwo: C.H.Beck 2012,
Vademecum technika kryminalistyki, red. J. Mazepa, Warszawa 2009
- J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, Warszawa 2015

- L. Koźmiński, W. Miś, L. Szplit, Wybrane czynności techniczno-kryminalistyczne podczas oględzin miejsc zdarzeń bez udziału technika kryminalistyki, Szkoła Policji w Pile, Zakład Kryminalny, 2010.
- M. Kaczmarek Kryminalistyczne badanie miejsca zdarzenia w teorii i praktyce, Szkoła Policji w Pile.